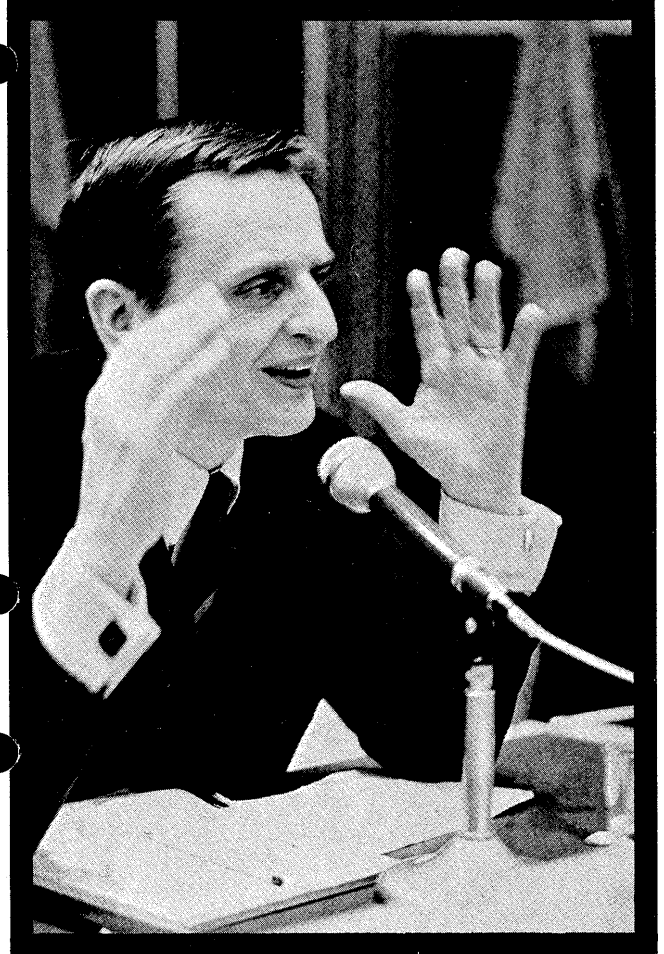

Olof Palme: Solidaritet och frihet

Olof Palme: Solidaritet och frihet

 socialdemokraterna

Innehåll

Huvudanförande	3
Debattinlägg	17
Till de borgerliga om deras "paket"	17
Till hr Fäldin om regionalpolitik och de- centralisering	17
Till hr Hermansson om slopad moms på mat	20
Till hr Bohman om EEC och utrikespoliti- ken	21
Till hr Bohman om människors frihet	22
Oppositionens överbud och lösa tal om be- sparingar	23
Till hr Bohman om social utjämning	26
Till hr Hermansson om skiljelinjerna mellan (s) och kommunister	27
Till hr Bohman om skatter och privat kon- sumtion	29
Till hr Helén om daghem	30
Till hr Bohman om bostäderna	31

Omslagsfoto: Anders Nyström,

Grafisk utformning: Gösta Ohlsson.

Tryck: Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB,

Borås 1972. 22587. ISBN 91-532-0016-0.

Huvudanförande

För oss är socialismen en frihetsrörelse. Det gäller människornas frigörelse från nöd, fattigdom och förtryck. Det gäller att ständigt vidga deras möjligheter att bestämma över sin egen tillvaro. Det förutsätter enligt vår mening en social utjämning. Denna frihet för det stora flertalet människor nås inte genom självhävdelse. Den förutsätter solidaritet och gemenskap med andra människor.

Det finns anledning att just nu understryka detta. Moderata samlingspartiet har uppenbarligen en önskan att ideologiskt ta ledningen inom borgerligheten. I sin stora motion till årets riksdag drar man upp ett ideologiskt perspektiv, presenterar sin åskådning och drar en hård skiljelinje mellan borgerlig och socialdemokratisk samhällssyn. Ambitionen till en utförlig presentation och till att stimulera till en idédebatt kräver respekt. Jag uppfattar det som uttryck för en ärlig övertygelse.

Friheten har ökat — inte minskat

Moderaterna vill också öka friheten. Deras frihetslidelse är i hög grad knuten till det personliga ägandet. "Ägar demokrati bör komma i stället för socialdemokrati", sägs det i motionen. Och bland många beskrivningar av socialdemokratien väljer jag följande citat: "Det är knappast möjligt att på något område visa på en utveckling där den enskildes beslutsutrymme har vidgats som ett resultat av den socialdemokratiska politiken."

Det är hårda ord och ett långtgående påstående. Socialdemokratien har nu i 40 år haft huvudansvaret för politiken i Sverige. Moderaterna säger rent ut på flera stäl-

len i motionen att den politik som socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen gemensamt drivit fram har minskat människornas beslutsutrymme, beskurit deras frihet.

Låt oss ta det rent konkret och mycket enkelt.

Folkpensionen 1932 var mycket liten, sällan mer än någon tia i månaden. Det fanns inget kommunalt bostadstillägg, inga hemsamariter, begränsade vårdmöjligheter, ingen ATP. De tingen finns nu. Det innebär enligt vår bestämda uppfattning att friheten har ökat för gamla människor i det svenska samhället.

Förr i tiden gick tre procent av en årskull ungdomar till gymnasiet, yrkesutbildning i vår mening fanns inte. För de övriga 97 procenten var vägen stängd. Det fanns inte plats. De hade inga pengar. Utbildningsexpansionen innebär att ungdomen har fått större frihet att välja utbildning och yrke.

Får jag be moderaterna, som gemensamt står ansvariga för denna motion, att ett ögonblick tänka sig in i situationen för en handikappad för 40 år sedan eller bara för 10 år sedan. Vilka var sysselsättningsmöjligheterna? Försörjningsmöjligheterna? Hjälpmedlen? Utbildningen? Kan någon på allvar våga påstå att dessa människors frihet har minskat genom den förda politiken?

Ett samhälle byggt på gemenskap

Studs Terkel visar i sin lysande intervjubok om 1930-talets Amerika den känsla av hopplöshet, vanmakt, den känsla av personlig skuld för sin egen olycka och därmed

förtvinande självförtroende som präglade den tidens människor. I det fria, kapitalistiska samhället skulle man klara sig själv. Blir du sjuk får du stå ditt kast. Blir du arbetslös är det ditt eget fel.

Terkel skildrar också hur Roosevelts nya giv kom som en frigörelse. Den återgav människorna respekt för sig själva, förtroende för att i gemenskap kunna skapa någonting nytt och bättre.

Det var likadant i Sverige. Mot konservatismen ställde socialdemokratin idén om att bygga ett samhälle i gemenskap. Mot konkurrensen ställdes samverkan. Mot egoismen solidaritet. I stället för klassamhälle, drömmen om ett folkhem. Och denna, motsättning har i olika former präglat de strider vi haft sedan dess.

Moderaterna har genom sin stora motion nödgat mig att ett ögonblick tala om det förflutna, om det gamla fattiga Sverige. Det är nödvändigt och viktigt av tre skäl.

● Utvecklingen präglad av solidaritet

För det första: Moderaterna framhårdar i sin tanke från den tiden om ägandet som grundval för friheten. På den punkten har de inte ändrat sig det minsta. Det är enligt dem ägandet till hus, mark, kapital och produktionsmedel som till väsentlig del bör ge makt och bestämmande i samhället.

Det personliga ägandet har ökat kraftigt i Sverige under senare decennier — det visar all statistik. Men ägandet som maktmedel över andra människor har otvivel-

aktigt minskat i betydelse. På den som har förmånen att äga ställer vi kravet att ta ökad hänsyn till andra.

Det som präglar utvecklingen är den sociala demokratin, där människorna varit beredda att ta ansvar för varandra, visa omsorg om varandra, visa solidaritet. Friheten har ökat därför att vi haft en gemenskap i samhället. Det söker moderaterna förneka.

Friheten kan öka endast i gemenskap

För det andra: Vi kan känna glädje över det som uppnåtts i välfärdssamhället. Vi är samtidigt medvetna om bristerna, svårigheterna för enskilda människor i deras vardag. Gamla människor som har det svårt, mycket svårt, när kroppen blir skröplig och hjälpen är långt borta, sjuka som inte kan få den vård de behöver, handikappade för vilka isoleringen är en tung börda. I glesbygder känner man mycket av vanmakt över en utveckling som ter sig fientlig. Kvinnorna — och inte minst småbarnsmammorna — upplever säkert inte att deras beslutsutrymme är tillräckligt när de söker en daghemsp plats, ett arbete som passar dem, en service som de eftersträvar. De lågavlönade ställs utanför mycket av det som andra upplever som självklart.

Så kunde man fortsätta.

Visst är vårt skattetryck högt. Visst måste vi snåla, hushålla, prioritera — i stat, kommun och landsting. Och just därför är jag djupt oroad över den löftespolitik både när det gäller skattesänkningar och när det gäller utgifts-

ökningar som speglas i oppositionens motioner. Det bidrar bara till att skapa orealistiska förväntningar.

Men samtidigt får vi ändå inte glömma att möjligheten att lösa problemen och bristerna i väsentlig grad beror på styrkan i vår solidaritet. Friheten — och det gäller framför allt de grupper och enskilda människor som har det svårt i samhället — kan öka endast i gemenskap med andra.

Angrepp på samhället löser inga problem

För det tredje — och det är det viktigaste: Hela denna problematik om den enskildes beslutanderätt över sin egen tillvaro är kärnan i det reformprogram som socialdemokratin nu utarbetar och som i stora delar kommer att föreläggas årets riksdag.

Människor, inte minst de äldre på arbetsmarknaden, känner oro över *strukturrationiseringen*, en oro för sysselsättningen som inte främst beror på kortsiktiga konjunkturförändringar utan på en förändrad näringsstruktur. Delvis är rationaliseringen ofrånkomlig. Den omvandling av vår ekonomi som är nödvändig bl a för att vi ska kunna hävda oss som exportland måste emellertid ske på ett mera planmässigt sätt. Det är en viktig uppgift för en aktiv näringspolitik och regionpolitik. Människorna måste skyddas. En del branscher behöver stöd för att kunna genomföra sin omställning. I andra fall måste vi samla krafterna kring en långsiktig satsning. De nya sysselsättningstillfällena måste fördelas jämnare över lan-

det. Dessa uppgifter klarar man inte genom angrepp på samhället och vagt tal om decentralisering.

Verklig decentralisering får vi endast om samhället — den centrala statsmakten, om ni så vill — är beredd att stödja de regioner och de branscher och de människor som har det svårt.

Fråga arbetarna och tjänstemännen på Götaverken vilket beslutsutrymme de skulle ha haft om inte staten varit med om att rekonstruera företaget! Eller arbetarna på varvet i Sölvesborg om inte staten gått in med ett lokaliseringslån på 6 miljoner kr och garantier därutöver.

Fråga människorna i Jämtland om deras beslutsutrymme blivit mindre till följd av att L M Ericssons och KF:s fabriker genom statens regionalpolitiska insatser byggts upp i Östersund. De flesta anser att det här är en väsentlig förklaring till den folkökning som Jämtland hade i fjol.

Jag kunde ta hundratals liknande exempel.

Människornas trygghet måste värnas

Vad det gäller är detta: Vi vill på solidaritetens och samarbetets väg söka ge människorna chansen att få bo kvar på sin ort, i sin bygd, i sin region, få fortsätta att arbeta i sin bransch. Om detta inte går ska de få möjligheter till utbildning för ett annat arbete eller förflyttning till en ort där arbetstillfällena står till buds.

Det är en utomordentligt svår uppgift. Vi kan inte försepegla människorna att varje ort ska industrialiseras, att varje bransch ska förbli orubbad. Men vi måste för-

söka värna deras trygghet och skapa likvärdiga arbetstillfällen. Den uppgiften kan aldrig marknadskrafterna lösa. Det krävs ett aktivt samhälle med möjligheter att gripa in i många olika former för att nå resultat.

Därför ges i budgeten företräde åt en förstärkning av arbetsmarknadspolitiken, med särskild hänsyn till den äldre arbetskraften och de handikappade.

Därför ska vi lägga fram förslag till riktlinjer för regionalpolitiken.

Därför ska vi fortsätta att bygga ut näringspolitiken. Lånegarantier för vissa branscher och ATP-fondernas användning för långsiktiga investeringar är konkreta exempel.

Det är en väg att värna tryggheten och vidga friheten.

Arbetslivets villkor måste förändras

Människorna känner oro för arbetslivet. Det är frågor i vardagen. Mister jag jobbet? Rationaliseras jag bort? Orkar jag när jag blir äldre? Hotas min hälsa? Kan jag påverka min egen arbetssituation?

Det är frågor som hundratusentals människor ställer sig.

Vi kommer att uppleva en renässans för det praktiska yrkesarbetet. Vi måste genomföra en social förnyelse av produktionslivet. Arbetslivets problem kommer att stå i centrum för reformarbetet. Det är tre meningar som bildar mitt huvudtema i de senaste årens remissdebatter.

Det innebär en vidgning av välfärdsbegreppet. Det räcker inte längre med att förbereda människor för produk-

tionen, att bygga upp en basorganisation för produktionen, att ta hand om dem som stöts ut från produktionen. Vi bör så förändra arbetslivets villkor att människorna inte behöver känna otrygghet, inte behöver slitas ut och stötas ut, inte behöver riskera hälsa och välfärd. Det har skett ett väsentligt nytänkande på det här området i Sverige, inte minst tack vare löntagarorganisationernas insatser.

Löntagarna ska själva bestämma

Men hur ska det gå till? Det behövs lagar, stödåtgärder, forskning, föreskrifter. Men det viktigaste är ändå att skapa vidgade möjligheter för människorna, att enskilt eller tillsammans med sina kamrater själva bestämma över sina villkor. Det gäller att frigöra människorna, att av egen kraft tillsammans skapa sin framtid. Därför är den industriella demokratin så betydelsefull.

Låt mig ta det konkret.

Vi gör för närvarande betydande insatser för en bättre arbetsmiljö i budgeten. Vi väntar på förslag från utredningen om arbetsmiljön. Det finns enligt min mening ett klart samband mellan kravet på en bättre arbetsmiljö och strävan efter industriell demokrati. Löntagarna måste själva få inflytande över sin omedelbara miljö. En av byggstenarna är då skyddsombudens ställning.

En arbetare står vid en maskin, där han i varje ögonblick riskerar en allvarlig skada. Skyddsombudet kräver, med rätt att genomdriva sin mening, att en skyddsanord-

ning sätts in. Vems beslutsutrymme vidgas, herr Bohman, med lagens hjälp?

Vi har tillsatt en utredning som direkt berör arbetsgivarens oinskränkta rätt att fritt leda och fördela arbetet. Syftet är klart: löntagarna ska inte endast ha rätt att framföra sin mening, ge råd. De ska också ha möjlighet att direkt vara med och bestämma, ha makt och ansvar över sin omedelbara livsmiljö och sin framtid.

Samma grundsyn kommer att prägla vår behandling av insyns- och samarbetsfrågorna, AP-fondernas användning osv.

Vi måste vidare på demokratins väg

Jag tror det är i Terkels bok en intervjuad säger: När fackföreningarna till slut erkändes innebar det att de anställda accepterades som andra rangens medarbetare i företagen. Det var ett stort steg då. Det räcker inte i dag. Vi måste vidare på demokratins väg. Och det står inte i strid med önskemålet om expansiva, lönsamma och solida företag att löntagarna får bättre villkor i sitt arbete, en bättre miljö och ett större bestämmande över sin tillvaro.

Det är demokratins och en vidgad frihets väg.

Människorna upplever hotet mot miljön, och det leder till att kraven på samhället växer. Samhället ska bekämpa nedsmutsning, buller, förgiftning, förbjuda skadliga produkter, skydda naturen, värna den yttre miljön. Det är krav på att samhället ska ingripa för att skydda rätten att överleva, värna rörelsefriheten, öka medbestämmanderätten. Det är rimliga krav. Det är obestridligt

att vi i Sverige, internationellt sett, kommit långt på miljövardens område.

Men vill man målet måste man också vilja medlen. Vi kommer att lägga fram riktlinjer för markanvändningen. I vissa delar av vårt land får man inte lägga miljöfarlig industri. I vissa områden får man avstå från bebyggelse. Man får inte disponera mark man äger utan hänsyn till andra. Varför? Därför att det är ett frihetskrav, både för denna och kommande generationer. Riksdagens behandling av dessa frågor kommer att visa hur mycket av allvar som finns bakom de olika partiernas deklarerade miljövänlighet.

Politiken gäller även framtidens möjligheter

De omedelbara, kortsiktiga problemen står i förgrunden för arbetet i Sveriges riksdag. Det är naturligt och riktigt. Sysselsättningssvårigheter, prisstegringar, skattesystem, olösta sociala uppgifter — det är frågor som upptar människornas tankar. De förväntar att riksdagen ska visa handlingskraft att finna konstruktiva lösningar på dessa frågor. Det viktiga för dem är politikens innehåll. Det är min förhoppning att riksdagen ska samla sig kring de frågorna.

Men politiken rör inte bara dagens problem. Den gäller också framtidens möjligheter. Viktig är därvid den grundsyn som måste finnas bakom handlingen. Jag har i mitt anförande sökt belysa det socialdemokratiska anser särskilt viktigt: Att värna de enskilda människornas möjligheter till arbete och trygghet. Att skydda och förbättra

miljön — de naturresurser vi har och den miljö där människorna arbetar. Att fördjupa demokratin i arbetslivet och i det ekonomiska livet i stort. De förslag vi utarbetar kretsar främst kring dessa frågor. Så betraktar vi en riksdagssession som en möjlighet, ett steg på vägen till förverkligandet av vår grundsyn om en vidare solidaritet och en ökad frihet. Som alltid kommer vi att eftersträva en bred uppslutning kring de konkreta förslagen.

Så arbetar vi för en bättre framtid. Samtidigt går det inte att komma ifrån att det långsiktiga framtidsperspektivet för många ter sig hotande: Den utvecklingsoptimism som knutits till den tekniska utvecklingen har i hög grad ifrågasatts. En del forskare har börjat sammanfatta och analysera utvecklingen för att se vart den pekar hän. De konstaterar att jorden har begränsade tillgångar av luft, vatten och andra naturtillgångar. Men jordens befolkning ökar i snabb takt, och vi förbrukar snabbt våra begränsade tillgångar och förstör miljön. Så kan en dystert framtid tecknas. Man talar om domedagsprofeter. Men vi har anledning att lyssna. Jag tror att vetenskapsmännen framför allt vill rikta uppmärksamheten på riskerna för att vi ska kunna vidta motåtgärder och undvika katastrofer.

Starkare genomslag för solidariteten

Vilka krav ställs då på oss och vilka möjligheter — politiskt och moraliskt — har vi att undvika framtida svårigheter?

Den kapitalistiska marknadshushållningen baseras på att det i huvudsak enskilt ägda kapitalet i konkurrens med andra ska uppnå största möjliga avkastning efter skatt. Framstående ekonomer har framhållit att med den metoden förbises konsekvenser på 20 års sikt nästan helt. Långsiktiga hänsyn ryms inte i bilden. Det är i och för sig följdriktigt att moderaterna i sin motion skriver att man i framtiden måste ta mycket mindre hänsyn till allmännyttan för att i stället se till vad som är bra för en själv.

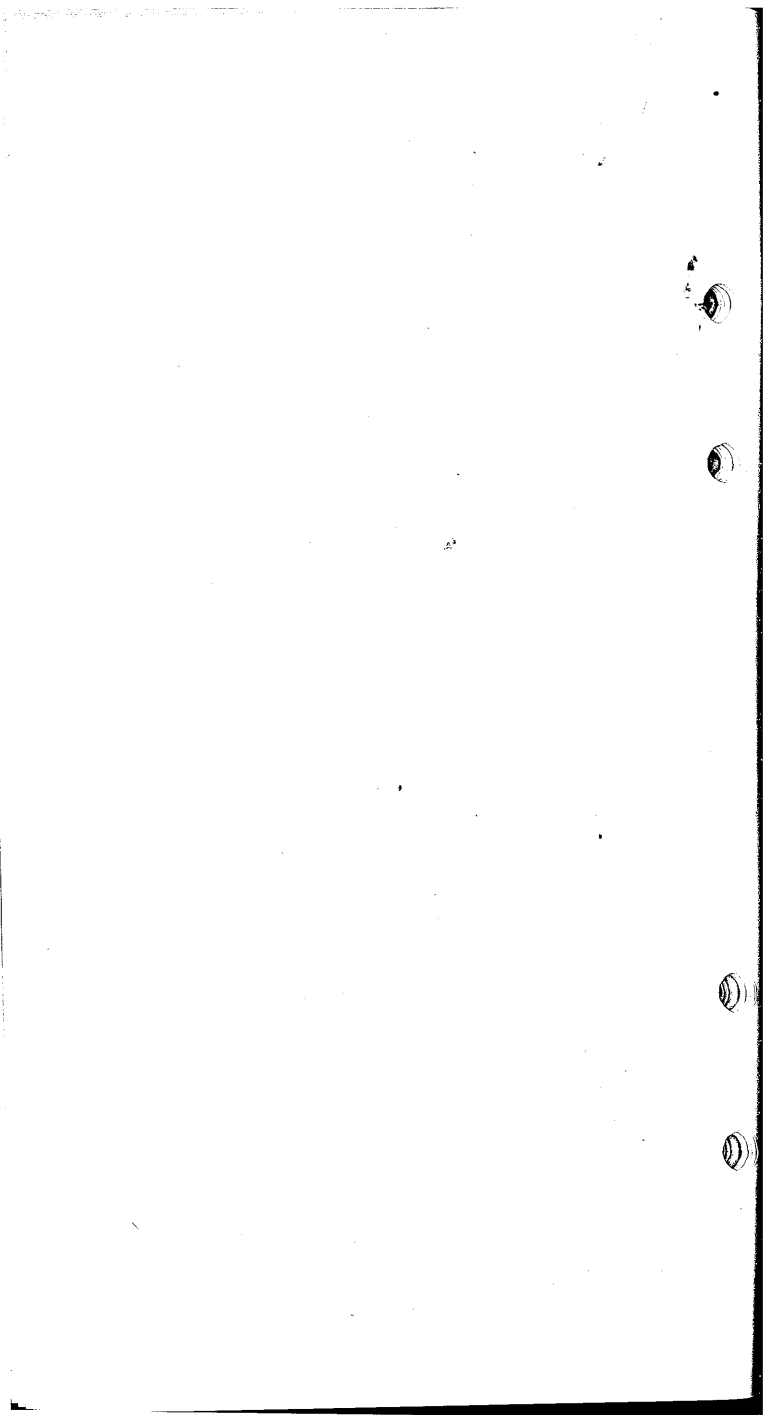
Men om vi låter dessa principer ensidigt styra utvecklingen, då har vi anledning att vara pessimistiska. Om vi ska kunna undvika katastrofen måste i stället allmännyttan, hänsynen till långsiktiga följder, solidaritetsprincipen få ett allt starkare genomslag.

Om i en framtid utrymmet för ekonomisk tillväxt i rent materiella termer blir begränsat, då ställs fördelningsproblemen på sin spets i en helt annan utsträckning än nu. För närvarande kan mänskligheten ta i anspråk naturens resurser och på den vägen öka sin produktion — alla kan få det bättre utan att för den skull fördelningen nödvändigtvis behöver bli jämnare. Men om det inte längre skulle gå? Avstår vi från att förbruka naturens resurser återstår framför allt resurserna hos människorna själva — förmågan att ta ett vidare ansvar, viljan till solidaritet, gemenskap och jämlikhet.

Detta är globala problem. Det är en uppgift för världens folk i samverkan. FN:s miljökonferens i Stockholm i sommar kan bli ett viktigt steg i den riktningen. Men

vi kan efter måttet av vår begränsade förmåga ta ett ansvar för att vi i vårt land skapar ett samhälle som präglas av solidaritet och gemenskap.

Debattinlägg

Till de borgerliga om deras "paket"

Om man helhjärtat tycker att någonting är riktigt får man inte låta sitt ställningstagande avgöras av andra partiers eventuella reaktioner. Det gjorde man inte i höstas. Det finns heller inga konstitutionella skäl. Förklaringen måste vara att man inte tror på åtgärden. Det faktum att ni omedelbart efter höstriksdagens slut övergav paketet kanske är bevis nog för vad ni själva sakligt anser om dess effekter. Det går ju inte att på ett rimligt sätt förklara för folk att man den 8 december vill sätta in 4 miljarder kronor på generella åtgärder och en månad senare inte vill satsa ett enda öre. — — —

Det var i en för regeringen besvärlig situation som ni gjorde en partipolitiskt motiverad aktion. Den hade inte något vidare sakligt underlag. Den var samtidigt relativt ofarlig för er, eftersom ni kunde förlita er på att riksdagen skulle avslå förslaget. Det behövde därför aldrig konfronteras med verklighetens obarmhärtiga ljus, och det har sålunda bara blivit ett minne. Beviset för att vår sakliga kritik var riktig är att ni inte återkommit till förslaget. Detta tycker jag är mycket glädjande.

Till hr Fälldin om regionalpolitik och decentralisering

På sätt och vis vill jag också beteckna det som mycket glädjande att herr Fälldin återkommer till hela vår ar-

gumentation från i höstas. Han anklagar oss för att vår selektiva politik inte är tillräckligt selektiv för Norrland. Men om man hade släppt i väg fyra miljarder kronor i generella lättnader till företag i Syd- och Mellansverige, då hade vi inte haft några pengar att sätta in i Norrland. Inte hade detta minskat gruvornas eller skogsindustrins lagerhållning. Det har gjort ganska mycket att vi kunnat föra en selektiv politik, med vars hjälp vi kunnat sätta in åtgärder för de grupper som var speciellt hotade.

Herr Fälldin talar om stordrift och koncentration. Men vem är det som driver fram stordrift och koncentration? Inte är det regeringen och staten. Vi försöker att utlokalisera och decentralisera så gott vi kan, och detta kommer vi envist att fortsätta med. Nej, koncentrationstendenserna kommer från det privata näringslivet och dem försöker vi att motverka med en regionalpolitik. De kommer också av tekniska och ekonomiska skäl från den ekonomiska föreningsrörelsen inom jordbruket.

Hur många mejerier och slakterier har man enbart under de senaste åren lagt ner ute i bygderna? När man skulle bygga Böndernas hus i Skåne, lade man det mitt i storstaden i området. Nyligen skulle jordbrukskassornas huvudkontor bygga nytt. Man hade fått byggnadstillstånd för uppförande av en ny kontorsbyggnad här i Stockholm. Inrikesministern tog upp överläggningar med jordbrukskassorna och sade: Om ni är beredda att i stället lägga huvudkontoret ute i landet för att minska koncentrationen och storstadstillväxten, är vi beredda att från samhällets sida gå in med bidrag och stöd för att

hjälpa er. Men vad hände? Jo, man sade nej — kontoret måste ligga i Stockholm.

Hur ska vi då göra? Herr Fälldin gillar ju inte flyttningsbidragen. Om nu en pojke eller en flicka som går arbetslös i Västerbotten eller Jämtland kan få ett jobb i jordbrukskassan i Stockholm, ska han eller hon då inte få flyttningsstöd därför att företaget inte följt det råd vi gav det att söka sig till en annan ort? Flyttningsbidragen gäller ju de enskilda människorna, och det är väl inte dessa som ska drabbas om företagen inte vill flytta. Den lilla subvention detta innebär för företagen är mycket liten i jämförelse med om man skulle sänka arbetsgivaravgiften med 2 procent i de mest expansiva regionerna.

Många inom centern intar ledande positioner just inom föreningsrörelsen. Ta upp en allvarlig diskussion om hur långt ni är beredda att fortsätta koncentrations- och rationaliseringspolitiken samt om hur långt ni är beredda att spela med i regionalpolitiken. Vi är öppna för diskussioner med denna viktiga folkrörelse om hur samhället kan hjälpa till att låta den spela med på ett konstruktivt sätt. Men det måste finnas konsekvens i det hela.

Herr Fälldin gav en bild av ett antal bönder som brottas med svårigheter att driva ett mejeri. Jag ska gärna åka dit. Jag kan också ta herr Fälldin med mig på ett möte i Livsmedelsarbetareförbundet, där de diskuterar hur det ska gå för dem som mister jobbet därför att mejeriet läggs ner. Jag tror att det kunde vara ganska nyttigt, för centern har alltför enkla paroller om decentralisering och koncentration. När man själv får med problemen att

göra, upptäcker man att det inte finns några enkla utvägar. Jag tror att det är en viktig pedagogik som bör spridas.

Till hr Hermansson om slopad moms på mat

Jag vill ta upp herr Hermanssons påpekande att de borgerliga partierna är litet försiktiga i sin budget. Jag ska oförbehållsamt erkänna att herr Hermansson tar rejälare tag. När kommunisterna lägger fram sina förslag sätter de verkligen snurr på miljarderna. Herr Hermansson kräver att man ska ta bort momsen på livsmedel — det kostar 4,3 miljarder. Han vill använda mer pengar till pensionärerna, till bostadstillägg och till en sänkning av pensionsåldern; han vill befria kommunerna från arbetsgivaravgift och låta staten betala barnstugepersonalens löner — det kostar upp till 2 miljarder kronor. Det ska han täcka med dels höjda förmögenhetsskatter och dylikt — där han räknar med att ta in 2,5 miljarder — och dels minskning av försvaret, som skulle ge 2 miljarder kr.

Dessa inkomstförstärkningar respektive besparingar är helt orealistiska, men även om man skulle godta dem skulle herr Hermanssons förslag, enligt de preliminära beräkningar man kan göra, öka upplåningen i statens budget med ungefär 3 miljarder kronor. Även om man godtar både herr Hermanssons konjunkturbedömning och hans besparingar och inkomstförstärkningar — vilket sak-

ligt sett verkligen inte skulle gå — ger hans förslag absolut inte pengar för att täcka de kostnader som uppstår om han tar bort momsens på livsmedel.

Till hr Bohman om EEC och utrikespolitiken

I marknadsfrågan och dess utrikespolitiska konsekvenser må herr Bohman ha sin övertygelse. Vi har vår. Jag tycker att herr Bohman ett ögonblick borde besinna följande: Vår uppläggning av förhandlingarna har fått stöd av en praktiskt taget enad nation. Den innebär att vi konsekvent håller fast vid vår utrikespolitik. Den innebär också att vi praktiskt taget enade vill gå in i och kommer att gå in i en positiv medverkan i ett europeiskt samarbete — inte bara därför att det gagnar oss, utan också därför att vi hoppas kunna ge ett konstruktivt bidrag till samarbetet. Detta är en styrka, i dag och för framtiden.

Om herr Bohmans linje och vissa appeller som utsänds från privata sammanslutningar skulle vinna något bredare stöd i opinionen än nu, skulle detta utan varje tvivel medföra en djup splittring av den svenska nationen. Är herr Bohman beredd att ta ansvaret för det?

Vi har små grupper som på ömse håll bekämpar vår EEC-politik. Det är emellertid min övertygelse att den breda uppslutningen kring vår förhandlingslinje kommer att bestå och, som jag hoppas, ytterligare stärkas. Jag konstaterar att dagens debatt ger bekräftelse på att vår politik har stöd av en överväldigande majoritet i Sveriges riksdag.

Till hr Bohman om människors frihet

Jag pekade på folkpensionärerna. Jag pekade på ungdomarna. Jag pekade på de handikappade. Jag kunde ha nämnt de sjuka. Jag kunde ha nämnt de ensamstående mödrarna. Jag kunde ha nämnt många andra grupper. Det är ju deras ökade frihet som vi har betalat — om ni vill använda det uttrycket — på skattsedeln i solidarisk anda som ett uttryck för en gemenskap i samhället.

När jag alltså frågar om det verkligen är så att friheten har minskats genom dessa åtgärder, viker herr Bohman undan och säger: Nej, vi har varit eniga om allt det här. När det gäller allt det goda så är herr Bohman inte längre reaktionär, då är han bara rädd' att ta konsekvenserna av sina egna ord. I ena ögonblicket säger herr Bohman att den socialdemokratiska politiken har lett till nationens ruin och i nästa replik säger han: Nej, egentligen har vi varit eniga om allt det här.

Om herr Bohman hade haft modet att följa upp sitt resonemang och säga: Javisst, det var fel att satsa på det och det och det, så hade det varit någonting att bemöta, men nu viker han bara undan. Tala om vad ni syftar på! Har vi satsat för mycket på försvaret, på folkpensionerna, på sjukdomsskyddet, på de partiellt arbetsföra? Ni talar helt allmänt om att vi hade fått så många statsanställda och att dessa inte var produktiva. Forskarna vid våra forskningsinstitutioner, lärarna, vägarbetarna, de som jobbar med partiellt arbetsföra på ett arbetsträningsinstitut är

alltså inte produktiva i samhället! Varför vågar ni inte föreslå att de tas bort då?

Ni talar om vad ni tänker, men ni vågar inte fullfölja era tankar i praktisk gärning. Då är man reaktionär i tanke och ord men nog så räddhågad i handling. Eller också menar man ingenting med sina ord.

Oppositionens överbud och lösa tal om besparingar

Det föreslås i motioner från oppositionspartierna höjda och indexreglerade barnbidrag, vårdnadsbidrag, mera pengar till regionalpolitiken och sänkt pensionsålder. Ni har även antytt höjda försvarsutgifter. Det finns nästan ingen tänkbar reform som inte på något sätt täcks av era motioner.

Detta var utgiftssidan. Samtidigt radas det upp förslag till skattesänkningar i olika former. Skatteskalorna ska indexregleras, vilket vid en prisstegring automatiskt ger de högre inkomsttagarna större skattesänkningar än de lägre. Det kostar 700 miljoner kronor. Marginalskatterna ska justeras, de lägsta inkomsttagarna ska få en särskild lättnad, arbetsgivar- och ATP-avgifter ska differentieras, dvs i realiteten sänkas på en del håll.

På samma gång som man nu ställer ut räkningar på en rad reformer vill man alltså försvaga samhällets resurser genom skattesänkningar. Det enda finansieringsmedel som har anvisats är en besparingsutredning. Dessutom har herr Bohman talat om avgifter på offentliga

tjänster. Den enda konkretisering han hittills kommit med är avgifter på golfbanor samt på en bro som ännu inte är byggd, och det är kanske inte något större bidrag till stabiliseringspolitiken.

Herr Bohman citerade vad jag har sagt i Veckans Affärer, och jag har också läst vad herrarna har sagt. Herr Bohman sade: Upp till kamp mot överbudspolitiken! — av 1970-talets politiker krävs stor sparsamhet med generösa löften och fett valfläsk. Nu lovar herr Bohman generöst stora skattesänkningar.

Herr Helén sade att vi har tagit våra reformer på avbetalning. Det är först nu räkningen kommer. Vi kan inte fortsätta på detta sätt. I framtiden måste vi visa räkningen redan när reformen föreslås. — Sedan föreslår man en rad olika reformer utan räkning.

Herr Fälldin, slutligen, säger att det är en självklar uppgift för politikerna att se till att det råder balans i samhällsekonomin. Det är dess värre inte lika självklart att politikerna kan leva upp till detta ansvar. Om herr Fälldin ska vara ett exempel i detta sammanhang är det riskabelt om han lovar för mycket.

Herr Bohman fortsätter nu med sitt tal om att den offentliga sektorn är en sådan fara för medborgarna. Han lovar skattesänkningar och säger att det är möjligt att skära ned och spara. Jag står också för vad jag sagt, nämligen att vi får vara mycket sparsamma och får göra hårda prioriteringar. Men ni får verkligen komma med något annat än golfbanor och broar när ni ska konkretisera vad det är som ni ska spara in på.

I England har man en högerregering. Vad är det den har kunnat spara in för att sänka skatten för de högre inkomsttagarna? Jo, man har infört höjda avgifter på skolmåltider, slopat gratis skolmjölk för barn över sju år, höjt avgifter inom socialförsäkringen, förlängt eller återinfört karenstid i sjukförsäkringen, höjt matpriser genom att avskaffa livsmedelsstödet, minskat anslagen till forskningen, slopat olika regionala sysselsättningsstöd och kraftigt minskat stödet till bostäderna. Det är detta man har fått ge sig på för att göra besparingar.

Till herr Bohman, som talar och talar om att vi ska spara, vill jag säga: kom med ett enda konkret förslag, annars faller ju hela den berömda frihetsideologin sönder! Jag har sett en antydning, nämligen i Veckans Affärer, där herr Bohman säger att man, om man inte kan spara på något annat sätt, kanske på nytt måste börja diskutera indexregleringen av transfereringarna.

Vad är det för transfereringar? Den största är folkpensioneringen, och det är i stort sett också den enda som är indexreglerad. Våra 1,5 miljoner pensionärer — ålderspensionärerna och de som har änkepension, barnpension och förtidspension — får ett tillägg när priserna stiger. Att avskaffa den ordningen är det förslag till besparing som herr Bohman konkret har fört fram till diskussion — han har viftat med det i alla fall.

Samtidigt kommer moderata samlingspartiet gemensamt med de två andra borgerliga partierna med förslaget att sätta den progressiva skatteskalen på index, dvs när priserna stiger så justeras automatiskt skatteskalor-

na, vilket gynnar i första hand de högsta inkomstagarna. Att å ena sidan föra fram förslag om indexreglering av den progressiva skatteskalen, vilket automatiskt mest gynnar de högsta inkomstagarna, och å andra sidan börja vifta med förslaget att ta bort indexregleringen för den fattigaste befolkningsgruppen, nämligen folkpensionärerna, är det vad herr Bohman kallar för sin nya vision om folkhemmet?

Till hr Bohman om social utjämning

Sedan är det frågan om den sociala utjämningen. Herr Bohman, visst finns det mycket som är oroligt och svårt i det svenska samhället och som i hög grad har att göra med den tekniska utvecklingen. Men, herr Bohman, i ett land som har herr Bohmans ideologi försöker man genomföra den. Den engelska högerregeringen, som jag inte alls kritiserar i och för sig, försöker mycket ideologiskt att genomföra denna frihetsideologi. Man monterade ner de statliga företagen, man tog bort sociala bidrag och sänkte skatten för de högsta inkomstagarna.

Vad har det lett till? Jo, till oerhört stor social spänning. De ständigt återkommande strejkerna är i hög grad uttryck för att arbetarna där känner sig ställda utanför ett samhälle där de pressas tillbaka.

Man kan se på de fruktansvärt tragiska händelserna i Nordirland i dag. Inte beror de på religion! Inte beror de i första hand på nationella motsättningar! De beror

i hög grad på de sociala missförhållandena, de fattiga människornas revolt mot en situation som de upplever som olidlig. Det framstår för mig som självklart att det i den svåra uppgift som man står inför är genom en förbättring av de sociala förhållandena som en förändring av situationen på lång sikt kan ske.

Till grund för denna folkhemstanke ligger uppfattningen att det goda hemmet förutsätter en social utjämning, en jämnare fördelning av det gemensamma produktionsresultatet. Moderata samlingspartiets politik har i alla tider varit att motsätta sig detta, att kalla det för konfrontation, när vi i själva verket lägger grunden till en framtida solidaritet i stället för att vilja öka dessa klyftor. Där är skillnaden.

Till hr Hermansson om skiljelinjerna mellan (s) och kommunister

Tag vill emellertid säga ett litet ideologiskt ord även till herr Hermansson. Vi har haft två skiljelinjer mellan socialdemokrater och kommunister. Den ena gäller inställningen till demokratin. Där har vi i många år stridit. Under senare år har herr Hermansson medgivit att det egentligen är vi som haft rätt hela tiden. Han har avsvurit sig den demokratiska centralismen och proletariats diktatur, och det tycker jag är bra.

Den andra skiljelinjen gäller socialismens ansikte. För kommunisterna har den enda tänkbara metoden varit att i ett slag förstatliga all företagsamhet. Men därmed

skulle man skapa en stor och okänslig byråkratisk apparat. Det har man genomfört på en del håll, och den har där inte varit särskilt skonsam mot människorna och heller inte varit särskilt effektiv.

Socialdemokratin har aldrig sett förstatligandet såsom ett mål i sig, utan det har gällt människornas arbete och trygghet, att skapa möjlighet för människorna att styra sina liv. Socialismen får aldrig bli lika omänsklig som kapitalismen. Ingen elit, vare sig kapitalistisk eller leninistisk, får styra samhället. Vi har då gått olika vägar — planhushållning, social trygghet, demokratisering av arbetslivet osv.

Uppseendeväckande från rent ideologisk synpunkt är att när kommunisterna söker frigöra sig från sitt förflutnas dogmer tar de upp en idétradition som socialdemokratin burit vidare och håller levande: en human, mänsklig socialism.

På 1920-talet började man inom vårt parti intensivt syssla med den industriella demokratins problem. På 1930-talet kom tanken om planhushållning, och sedan kom hela den sociala utbyggnaden. Vad sysslade kommunisterna med? Jo, Stalinsystemet. Det bidrog inte precis till att utveckla en mänsklig form av socialism.

Nu går vi framåt på två vägar: Vi tillämpar en förstärkt och förbättrad planering — det måste till — och vi aktualiserar med förnyad styrka den industriella demokratins problem. Vi vet att det finns mycket bättre förutsättningar nu än på 1920-talet, därför att samhället är mer utbyggt. Kommunistpartier finns det ju i många

länder i Europa, och det är intressant att konstatera att deras enda chans att överleva med något stöd hos människor är att frigöra sig från sitt förflutna och försöka närma sig en socialdemokratisk idétradition, den "socialfascism" som man tidigare så djupt föraktade. Kommunistpartierna i Europa måste hänga sig fast vid den demokratiska socialismens idéer. Det är i och för sig en positiv utveckling. När man har studerat den kommunistiska debatten litet här och där tycker jag att det är intressant att ta upp och belysa den i det här sammanhanget.

Till hr Bohman om skatter och privat konsumtion

Det är klart att skatterna är höga i vårt land. Men trots dessa höga skatter har vi i genomsnitt mera kvar att disponera för egen del för privat konsumtion än vi hade förr och mer än människor har i andra länder. Om jag godtar herr Bohmans resonemang att allt det som vi driver gemensamt såsom skolväsendet, sjukvården och liknande egentligen är bortkastat — det är naturligtvis ett felaktigt resonemang men låt oss godta det såsom en tankegång — återstår för genomsnittssvensken för rent privat konsumtion 11 400 kronor, med all reservation för en sådan här statistik. Det är 2 500 kronor mer än fransmannen har och 4 400 kronor mer än engelsmannen har.

Enligt det frihetsbegrepp där ni i centrum sätter de pengar som man direkt rör över är alltså svensken friare än andra folk i Europa — 50 procent friare än ge-

nomsnittsenkelt. Jag tycker att det är en felaktig definition på frihet, men den blir konsekvensen av herr Bohmans hela resonemang, där friheten mäts i frånvaro av skatter och höjden av privat konsumtion. Men det väsentliga är ju att genomsnittssiffror inte ger hela sanningen. Jag skulle tro att det beträffande människor som hör till den kategori som herr Bohman och jag tillhör inte är så stor skillnad mellan Sverige och andra länder. Det säges att man i en del länder för sådana grupper har mera pengar kvar efter skatt. Men den stora skillnaden är naturligtvis den, relativt sett, att en industriarbetare, en postiljon eller ett sjukvårdsbiträde i Sverige har större konsumtionskraft än motsvarande yrkesgrupper i andra länder. Det gäller också en folkpensionär eller en bonde. Vi har avsevärt jämnare fördelning av vårt produktionsresultat.

Till hr Helén om daghem

Jag har i och för sig ingenting emot det som herr Helén säger när det gäller kvinnornas frigörelse. Jag konstaterar bara att jag får ständiga rapporter om att det är just ute i de borgerligt styrda kommunerna som man på många håll går hårdast fram mot daghemsutbyggnaden, att det är där man har den snävaste inställningen till detta dubbelarbetets problem som gör daghemsutbyggnaden så viktig.

Till hr Bohman om bostäderna

Så skulle herr Bohman komma med ett besparingsområde, och det var bostäderna. Om man tittar på moderaternas motioner ser man att där finns besparingsförslag, men inte på att avskaffa bostadsstyrelser och minska blanketterna och länsbostadsnämnderna. Rationaliseringar är mycket angelägna men de ger inga stora pengar. För övrigt har moderata samlingspartiet aldrig varit intresserat av detta. Vi minns att när man skulle spara 25 miljoner med en enkel rationalisering av statens järnvägar i höstas gick de emot. De ville inte vara med och spara pengar åt skattebetalarna. Det som möjligen kan ge pengar på bostadsområdet är om moderaterna får hållas och höja hyrorna för vanligt folk. För hur ska ni i det här läget finansiera era skattesänkningar? Jo, ni har ett område som ni angriper, och det är bostadsstödet. Det skulle innebära att en vanlig familj kunde få hyreshöjningar, i nyproduktionen, på 1 000 kronor om året lågt räknat. Det är där ni ska ta in pengar. Även era skattesänkningar måste betalas på något sätt, och dem ni tänker på i första hand är barnfamiljerna i de nya bostäderna och i andra hand folkpensionärerna. Det visar att så fort man tvingar er till konkretiseringar så hamnar ni på besparingar som drabbar de svagaste grupperna i samhället, och det är ett väsentligt besked i dag.

Olof Palme: Solidaritet och frihet

"För oss är socialismen en frihetsrörelse. Det gäller människornas frigörelse från nöd, fattigdom och förtryck. Det gäller att ständigt vidga människornas möjligheter att bestämma över sin egen tillvaro. Detta förutsätter en social utjämning. Denna frihet för det stora flertalet nås inte genom självhävande. Den förutsätter solidaritet och gemenskap."

Detta var det bärande temat i statsminister Olof Palmes anföranden i den allmänpolitiska debatten i riksdagen 1972. Hans anföranden återges i denna skrift i sammandrag.

Informationshäften 1972

1. Regeringens budgetförslag.
2. Säkerhets- och försvarspolitiken.

INFORMATIONSHÄFTE NR 3 — 1972

socialdemokraterna

PARTISTYRELSEN 105 60 STOCKHOLM